

Ks. EDMUND PRZEKOP

**Z PRAC ZESPOŁU „DE SACRA HIERARCHIA”
NAD PROJEKTEM KANONÓW
„DE SYNŌDO EPISCOPORUM ECCLESIAE PATRIARCHALIS”
I „DE CONVENTU PATRIARCHALI”**

W aktualnie obowiązującym prawie osobowym dla wschodnich katolików znany jest potrójny synod: synod stały — składający się z patriarchy jako przewodniczącego i 4 biskupów mianowanych na 5 lat¹; synod patriarchalny — w którym udział biorą oprócz przewodniczącego (którym jest patriarcha) biskupi rezydencjalni, tytularni, administratorzy apostołscy eparchii, egzarchowie, a także administratorzy stolic wakujących² oraz synod biskupów, zwany częściej elekcyjnym, na którym głos czynny mają jedynie biskupi danego patriarchatu, nawet tytularni, prawnie wybrani i potwierdzeni, nawet gdyby nie zdążyli jeszcze przyjąć sakry³. Kanony prawa wschodniego dzielą precyzyjnie kompetencje właściwe tym trzem synodom. I tak, synod stały funkcjonuje jako organ administracyjny i jako trybunał sądowy dla spraw większej wagi w patriarchacie⁴. Synod patriarchalny z kolei cieszy się władzą usta-

¹ Motu proprio „Cleri sanctitati” z mocą wiążącą od 25 III 1958 r. (AAS 49: 1957 s. 433—603) kan. 287—295 (dalej cyt.: CS). Por. motu proprio „Sollicitudinem nostram” (AAS 42: 1950 s. 5—120) kan. 86; E. Przekop. Pozycja prawna patriarchy wschodniego Kościoła katolickiego. Lublin 1976 s. 59.

² CS kan. 341 § 1. Por. E. Przekop. Problem instytucji synodalnej na Soborze Watykańskim II. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 23: 1976 z. 5 s. 59.

³ CS kan. 221. Por. C. Pujol. Decretum Concilii Vaticani II „Orientalium Ecclesiarum”. Romae 1970 s. 82; Przekop. Problem instytucji synodalnej s. 59.

⁴ Synod stały posiada władzę jedynie w tym, co dotyczy kierowania patriarchatem, a nie eparchią, w której biskupem rezydencjalnym jest patriarcha. Por. Przekop. Pozycja prawna patriarchy s. 59—62.

wodawczą w obrębie patriarchatu⁵. Natomiast do synodu biskupów należy głównie elekcja patriarchy bądź biskupa na wakującą stolicę. Nadto patriarcha — za zgodą tegoż synodu i z ważnych powodów — eryguje prowincje lub eparchie, rozgranicza je, znosi albo zmienia ich stopień hierarchiczny, po zatwierdzeniu jednak przez papieża⁶.

W patriarchatach, gdzie z ważnych powodów nie może istnieć synod stały, na jego miejsce należy ustanowić, powiadomiwszy o tym Stolicę Apostolską, radę patriarszą (*consilium patriarchale*), która go zastępuje we wszystkich sprawach dotyczących życia Kościoła patriarszego. W skład rady patriarszej, oprócz głowy Kościoła (patriarchy), wchodzi: biskup rezydencjalny, najstarszy chirotonią biskupią pośród biskupów podległych patriarsze oraz biskup wybrany przez hierarchów rezydencjalnych⁷. Po upływie 5 lat miejsce najstarszego biskupa ma zająć następny według starszeństwa sakry biskup, podczas gdy biskup wybrany może tę samą funkcję sprawować przez następne pięć lat⁸.

Zespół konsultorów wschodnich „*De sacra hierarchia*”, którego zadaniem jest znowelizowanie prawa osobowego, zawartego we wspomnianym motu proprio „*Cleri sanctitati*”, ustalił najpierw pewne wytyczne przy opracowaniu tekstu kanonów działu prawa, o którym mowa w tytule niniejszego opracowania. Przede wszystkim w patriarchatach ma pozostać jedynie synod biskupów, w związku z czym postanawia się znieść w nowym prawie synod patriarszy. Następnie synod biskupów, który przejmie na siebie uprawnienia synodu patriarszego, zwłaszcza gdy idzie o władzę ustawodawczą w patriarchacie, stanowić będzie zarazem najwyższy trybunał patriarchatu. Jego władzę sądowniczą ustali nowe prawo w kanonach „*De processibus*”. Wreszcie synod biskupów mieć będzie udział we władzy administracyjnej, głównie jednak za pośrednictwem synodu stałego, który pozostanie utrzymany, ale już tylko jako organ czysto administracyjny, wspierający swego patriarchę. Wytyczne kierujące pracami naszego zespołu konsultorskiego polecają też powołanie zgromadzenia patriarszego (*conventus patriarchalis*)⁹ — z głosem jednak tylko doradczym — w którym zasiadać będą nie tylko biskupi, ale również inne osoby, zarówno duchowne jak i świec-

⁵ Prawa wydawane dla patriarchatu nie mogą być, rzecz jasna sprzeczne z prawem powszechnym całego Kościoła ani z tymi, które dla konkretnego patriarchatu wydała Stolica Apostolska.

⁶ CS kan. 248 § 1. Por. E. Przekop. Patriarchowie wschodni w świetle dekretu Soboru Watykańskiego II „*De Ecclesiis Orientalibus Catholicis*”. „*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*” 18: 1971 z. 5 s. 134.

⁷ Przekop. Pozycja prawna patriarchy s. 60.

⁸ Motu proprio „*Sollicitudinem nostram*” kan. 90 § 1. Por. E. Eid. *La figure juridique du patriarche. Romae* 1962 s. 105.

⁹ Należałoby więc zmienić nazwę instytucji w CS kan. 296—297, która brzmi: „*consilium patriarchale*”.

kie. Zdaniem bowiem konsultorów jest rzeczą konieczną, aby co pewien czas przedyskutować w szerszym gronie (nie tylko hierarchicznym) potrzeby Kościoła patriarszego.

Przy ustalaniu powyższych wytycznych konsultorzy, rzecz oczywista, mieli na uwadze dawną tradycję wschodnią, znaną i przestrzeganą nie tylko na pierwszych soborach powszechnych, ale także na wszystkich synodach lokalnych najdawniejszego okresu w życiu Kościoła, tych zwłaszcza, które odegrały pierwszoplanową rolę we wschodnim ustawodawstwie kościelnym. Wśród tych ostatnich najczęściej wymienia się synody w Ancyrze (314), Neocezarei (314—319), Gangrze (ok. 340), Antiochii (341), Laodycei (z końca IV w.), Sardyce (343), Kartaginie (419) i Konstantynopolu (394). Wprawdzie liczba uczestników na tych synodach nie była stała (wahała się np. od 13 w Gangrze do ok. 370 w Sardyce), lecz zawsze zasiadali na nich sami biskupi. Kanony tych synodów, zebrane oficjalnie i uznane za obowiązujące na synodzie w Trullo (691), uchodzą po dziś dzień za źródło prawa wspólne wszystkim Kościołom wschodnim, nie wyłączając prawosławnych¹⁰. Konsultorzy „De sacra hierarchia”, świadomi składu osobowego starożytnych synodów wschodnich, życzą sobie jednak, aby nie tylko sami biskupi, ale cały lud Boży — poprzez swoich delegatów z duchowieństwa parafialnego, zakonnego i świeckich — niósł dzisiaj pomoc tak patriarsze, jak i synodowi biskupów, współpracując wespół z nimi w poszukiwaniu środków wiodących do rozwoju życia religijnego swoich Kościołów. Te ostatnie — zgodnie z życzeniem Soboru Watykańskiego II — mają z coraz to większą siłą apostołską „spełniać powierzone im zadania”¹¹.

Zasadnicza redakcja kanonów „De synodo episcoporum Ecclesiae patriarchalis” została sporządzona na sesji w dniach 10—22 I 1977 r.¹². W związku z tym trzeba było przejrzeć przepisy prawa aktualnie obowiązującego na temat synodu patriarszego, konkretnie rozdział VIII motu proprio „Cleri sanctitati” zatytułowany: „De synodis patriarchalibus, archiepiscopalibus, provincialibus, plurium rituum vel plurium provinciarum”¹³. Przede wszystkim dokonano podziału tej sekcji prawa na

¹⁰ A. Coussa. *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*. Vol. 1. Cryptoferrata 1948 s. 112—115; tenże. *Animadversiones in can. LXXII Trullanae Synodi „Apollinaris”* 31: 1959 s. 170—172; E. Przekop *Przeszkoda różności religii w Kościele bizantyjskim*. „Prawo Kanoniczne” 14: 1971 nr 3—4 s. 33.

¹¹ Dekret „*Orientalium Ecclesiarum*” n. 1: „*Ecclesiarum igitur Orientalium, (...) haec Sancta et Oecumenica Synodus cupiens ut eadem floeant et novo robore apostolico concretum sibi munus absolvant*” (Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst łacińsko-polski. Poznań 1968 s. 278).

¹² „*Nuntia*” 7: 1978 s. 22.

¹³ Por. odpowiednie kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego (281—292), choć ze znacznymi różnicami.

pomniejsze części, aby traktować oddzielnie zagadnienia synodów patriarchalnych, synodów prowincjalnych czy obrządkowych. Kanony traktujące o synodach patriarchalnych postanowiono zamieścić zaraz po sekcji „De iuribus patriarcharum”, ale przed kanonami „De curia patriarchali”, aby synod biskupów Kościoła patriarchalnego nie jawił się jako instytucja drugorzędna, którą można by porównać z jakimś organem będącym na usługach patriarchy. Można powiedzieć, że w omawianym schemacie synod biskupów jest ukazany jako jedyny organ prawodawczy dla całego Kościoła patriarchalnego, a także jako najwyższa instancja sądownicza tegoż Kościoła, podczas gdy patriarcha jest przewodniczącym synodu i sprawuje władzę administracyjną, ograniczoną niekiedy przez konieczność zasięgnięcia rady lub uzyskania zgody tego synodu; niemniej wszystkie czynności administracyjne płyną z kompetencji danego patriarchy. Trzeba przy tym wyraźnie podkreślić, iż to, co dotąd zostało powiedziane, nie może być odniesione do synodu diecezjalnego (*conventus eparchialis*), ponieważ biskup eparchialny gromadzi w swej osobie „*iure divino*” władzę ustawodawczą, administracyjną i sądowniczą. Synod zaś diecezjalny, zwany w prawie wschodnim zgromadzeniem eparchialnym, jest tylko organem wspierającym biskupa z głosem doradczym. To właśnie wyjaśnia, dlaczego w dziale prawa osobowego „De episcopis” tytuł „De conventu eparchiali” znajduje się pośród takich organów, które „*de potestate episcopali participant*”. Tymczasem w Kościołach patriarchalnych istnieją dwie oddzielne instytucje: patriarcha — gdy chodzi o władzę administracyjną i synod biskupów — w tym, co dotyczy władzy ustawodawczej i sądowniczej. Te dwie instytucje uczestniczą jednak w najwyższej władzy Kościoła nie na podstawie prawa Bożego, lecz jedynie prawa kościelnego.

Gdy chodzi o same nazwy: „*synodus episcoporum Ecclesiae patriarchalis*” i „*conventus patriarchalis*”, to są one na razie prowizoryczne, choć zgłoszono kilka innych propozycji, jak np. „*perfecta synodus*” czy „*sancta synodus*”. Nie zostały one jednak zaakceptowane, ponieważ konsultorzy chcieli uwypuklić słowo „*episcoporum*” i znaleźć formułę alternatywną, która mogłaby z powodzeniem zastąpić nazwę „*synodus patriarchalis*” stosowaną w kanonicznym prawie wschodnim. Nazwa „*synodus episcoporum Ecclesiae patriarchalis*” wydała się naszym konsultorom najodpowiedniejsza, przy czym w nocie wyjaśniającej mówi się, iż w kanonach, które następują, byłoby zbędne powtarzanie za każdym razem tej nazwy w pełnym brzmieniu, wystarczy natomiast w zupełności skrócona nazwa: „*Synodus Episcoporum*”, chyba że mogłaby ona mylić się z instytucją Synodu Biskupów, powołaną do życia przez motu proprio „*Apostolica sollicitudo*” pap. Pawła VI¹⁴. Gdy chodzi o nazwę

¹⁴ AAS 57: 1965 s. 775—780.

„conventus patriarchalis”, to została ona zgłoszona na zasadzie analogii do „conventus eparchialis” przez relatora zespołu „De sacra hierarchia”¹⁵. Nie wydaje się ona jednak ściśle odpowiadać właściwej terminologii wschodniej, gdzie z pojęciem „synod” wiąże się na ogół istnienie władzy rozstrzygającej, jako że do kompetencji takiego zgromadzenia należy głos decydujący. Nie takie są natomiast kompetencje synodu diecezjalnego w Kościele łacińskim¹⁶ i zgromadzenia eparchialnego w Kościołach wschodnich¹⁷, gdzie jedynym prawodawcą jest sam biskup rezydencjalny¹⁸.

Nazwa „conventus patriarchalis” była dokładnie rozważana na posiedzeniach 6—7 X 1977 r. Wśród kilku innych zaproponowanych nazw do dyskusji przyjęto w końcu tylko dwie: „conventus” i „consilium”. Niektórzy konsultorzy opowiedzieli się za tą ostatnią, ponieważ wypukła ona wprost naturę i charakterystyczną dominantę tej instytucji, mianowicie jej charakter wyłącznie doradczy. Inni znowu uważali, że nazwa „conventus” jest lepsza, głównie z tej racji, że określenie „consilium” może sugerować istnienie określonej instytucji na sposób stały. I choć uznano obie nazwy za możliwe do przyjęcia, w głosowaniu większością tylko jednego głosu zwyciężyła nazwa „conventus”.

I. DE SYNODO EPISCOPORUM ECCLESIAE PATRIARCHALIS

KAN. 1 (CS 340)

W tekście podstawowym, zredagowanym zgodnie z już wspomnianymi wytycznymi, jaki został przesłany poszczególnym konsultorom zespołu „De sacra hierarchia” jeszcze na kilka miesięcy przed posiedzeniem w styczniu 1977 r., relator zaproponował dla pierwszego kanonu tej sekcji dwa następujące teksty do wyboru:

A. „Ad Synodum Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vocantur in eaque ius habent suffragii deliberativi:

1. omnes et soli Episcopi Ecclesiae cui Patriarcha praeest, etiam titulares, legitime proclamati, etsi episcopali consecratione non aucti, illis exclusis qui canonice officio episcopali renuntia-

¹⁵ Jest nim profesor Instytutu Orientalnego w Rzymie Iwan Žužek TJ, zarazem sekretarz Papieskiej Komisji do Spraw Reformy Kodeksu Wschodniego Prawa Kanonicznego („Annuario pontificio” 1973 s. 1023).

¹⁶ KPK kan. 362.

¹⁷ CS kan. 428.

¹⁸ I Žužek. Canons „de synodo Ecclesiae patriarchalis” et „de conventu patriarchali”. „Nuntia” 7: 1978 s. 24.

¹⁹ Tamże s. 25.

verint vel depositi sunt necnon illis de quibus in CS can. 109 § 1²⁰.

2. Hierarchae eiusdem Ecclesiae aggregati, extra fines territorii patriarchalis constituti, dummodo ut Episcopi proclamati sunt, etsi nondum consecrati”.

B. „Ad Synodum Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vocantur in eaque suffragio deliberativo gaudent omnes Episcopi consecrati eiusdem Ecclesiae, etsi (titulares vel) extra fines territorii patriarchalis constituti”.

Sformułowane w ten sposób teksty odpowiadały życzeniom grupy badawczej, mianowicie, że jedynie sami biskupi winni wchodzić w skład synodu Kościoła patriarchalnego. Były też ponadto zgodne z deklaracją wydaną 25 III 1970 r.²¹ przez Kongregację Kościołów Wschodnich. Normy w niej zawarte nadają hierarchom wschodnim ustanowionym poza patriarchatami prawo uczestniczenia z głosem decydującym w synodach patriarchalnych zarówno dokonujących wyboru, jak rozpatrujących inne sprawy²². A propos soborowego terminu „aggregatus”²³ oraz jego wyjaśnienia przez wspomnianą deklarację relator zaproponował dwie zmiany, a mianowicie: a) „hierarchae aggregati” winni być biskupami przynajmniej ogłoszonymi (proclamati) b) i — jak to zobaczymy w następnym kanonie — są oni zobowiązani do uczestnictwa w synodzie („obligatione tenentur ut intersint synodo”). Tekst nie uwzględniał jednak biskupów tytularnych nie podporządkowanych patriarche. Relator w nocie wyjaśniającej uczynił uwagę, iż można takich biskupów włączyć do kanonu, zaś n. 2 tegoż kanonu należałoby sformułować następująco:

„Omnes Episcopi legitime proclamati, etsi non consecrati, extra fines territorii patriarchalis constituti, Ecclesiae vero patriarchali ad normam iuris aggregati”.

Tekst B wydawał się lepiej odpowiadać koncepcjom wschodnim oraz nauce Soboru Watykańskiego II na temat konsekracji biskupiej i płynącej zeń odpowiedzialności za Kościół, zarówno powszechny jak i partykularny.

²⁰ Kan. 109 § 1 wlicza osoby, które są pozbawione głosu czynnego („nequeunt suffragium ferre”).

²¹ AAS 62: 1970 s. 179.

²² „Hierarchae orientales extra fines territorii patriarchalis constituti, in Synodis patriarchalibus, proprii ritus, sive electionum sive negotiorum, cum suffragio deliberativo partem habere possunt” (tamże). Por. Przekop. Pozycja prawna patriarchy s. 116.

²³ C. Pujol. Adnotationes ad Declarationem practicam vocis „aggregatus”. „Periodica de re morali, canonica, liturgica” 59: 1970 s. 343—354; E. Przekop. Hierarchowie wschodni ustanowieni poza terytorium patriarchatu. „Summarium” 22: 1973 nr 1 s. 57—60.

Na zebraniu konsultorskim w dniu 15 I 1977 r. oba teksty zostały poddane dyskusji. Konsultorzy skłaniali się ku tekstowi B podkreślając, że biskupi z sakrą — ze swej natury — uczestniczą w synodzie jako przedstawiciele części ludu Bożego (eparchii, diecezji), nie należy jednak wykluczać zupełnie możliwości udziału innych osób, przynajmniej w charakterze ewentualnych doradców czy ekspertów. Opierając się na życzeniu wyrażonym przez konsultorów, relator sformułował nowy tekst kanonu, nad którym miało się odbyć głosowanie w dniach następnych²⁴.

„§ 1. Ad Synodum Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vocantur in eaque suffragio deliberativo gaudent omnes et soli Episcopi consecrati eiusdem Ecclesiae aggregati.

§ 2. Firmo can. 3 de electione Patriarchae, pro certis negotiis expediendis, ad normam iuris particularis vel si maior pars Synodi sodalium ad id consentit, alii vocari possunt, hierarchae non Episcopi praesertim ac periti, ad eorum opiniones ac vota Episcopis (in Synodo congragatis) pandenda”.

Jeden z konsultorów zgłosił wniosek, aby w § 2 kanonu wyrażenie „si maior pars” zastąpić przez: „vel a Patriarcha ex consensu Synodi permanentis”.

Kanon w powyższym brzmieniu został na nowo przebadany 21 stycznia. Gdy chodzi o § 2, a propos wniosku konsultora, zaakceptowano go co do treści, lecz ze względów praktycznych, aby zastrzec patriarsze prawo (za zgodą synodu stałego) zapraszania na synod uczestników bez sakry biskupiej, z głosem tylko doradczym. Powołano się tutaj na tradycję Kościołów prawosławnych, które na ogół nie dopuszczają na synod biskupów tytularnych; z drugiej strony wzięto pod uwagę teksty Vaticanum II oraz praktykę wschodnich Kościołów katolickich, która zezwala „auxiliares Patriarchae” na branie udziału w synodzie, chociaż są oni tylko biskupami tytularnymi. Ostatecznie zdecydowano, aby prawo powszechne nie odbierało biskupom tytularnym głosu decydującego na synodzie, pozostawiono jednak różnym Kościołom wschodnim możliwość innego uregulowania tej sprawy w prawie partykularnym. Tekst kanonu — będący wynikiem długiej dyskusji — zaakceptowany przez wszystkich konsultorów (z wyjątkiem dwóch nieobecnych) jest następujący:

„§ 1. Ad Synodum Ecclesiae patriarchalis vocantur in eaque suffragio deliberativo gaudent omnes et soli Episcopi ordinati eiusdem Ecclesiae ubicumque constituti, nisi ius particulare, suffragium deliberativum Episcoporum titularium quod attinet, aliter statuat.

§ 2. Firmo can. 3 de electione Patriarcharum, pro certis negotiis expediendis, ad normam iuris particularis vel de consensu Synodi per-

²⁴ „Nuntia” 7: 1978 s. 26 przyp. 3.

manentis, alii a Patriarcha vocari possunt, hierarchae non Episcopi praesertim ac periti, ad eorum opiniones ac vota Episcopis in Synodo congregatis pandenda”.

KAN. 2 (CS 340)

„Patriarchae est Synodum Episcoporum convocare eique praeesse”.

Kanon nie nastęczał większej trudności i został przyjęty przez gremium konsultorskie, choć tekst podstawowy zawierał klauzulę: „firmis canonibus CS 222 et 227”, które dotyczą synodu elekcyjnego patriarchy, zwoływanego w tym celu przez administratora patriarchy (CS 222), któremu przewodniczy „antiquior ordinatione episcopali inter Episcopos Patriarchae subiectos” (CS 227)²⁵. Konsultorzy jednomyślnie uznali, że odwołanie się do sytuacji „sede vacante” nie jest tu konieczne, tym bardziej że kan. 227 (CS) został już przejrany wcześniej i przeredagowany jak następuje: „Nisi ius particulare aliter statuat Synodo de eligendo Patriarcha praesidet qui inter praesentes ad normam CS can. 29 in prima sessione electus est; interim praesidentia administratori patriarchali reservatur”²⁶.

KAN. 3 (CS 225)

Kanon ten w motu proprio „Cleri sanctitati” znajduje się wśród kanonów „De electione Patriarcharum” i był już studiowany przez konsultorów naszego zespołu podczas posiedzenia w październiku 1975 r. Pozostał on niezmienny²⁷. Członkowie grupy badawczej byli wówczas w pełni świadomi, że przez ten kanon proponuje się zmianę obowiązującego prawa, ogłoszonego w tej materii przez Kongregację Kościołów Wschodnich w deklaracji z 1970 r. Z normy bowiem w niej zawartej nie wynika bynajmniej, aby hierarchowie znajdujący się poza patriarchatami, mimo przyznania im przez deklarację czynnego głosu, byli zobowiązani do bezwzględnego uczestnictwa w synodach patriarchy. W deklaracji chodzi zatem jedynie o możliwość uczestniczenia, nie zaś o obowiązki²⁸. Inne stanowisko zajęli nasi konsultorzy będący zdania, iż nawet biskupi („aggregati”) żyjący poza terytorium Kościoła patriarchalnego winni mieć taki sam obowiązek udania się na synod jak biskupi

²⁵ Nie można go zatem identyfikować z tymczasowym rządcą wakującego dotąd patriarchy (por. E. Przekop. Wybór patriarchów w świetle aktualnie obowiązującego prawa dla katolickich Kościołów wschodnich. „Studia Warmińskie” 11: 1974 s. 385).

²⁶ „Nuntia” 7: 1978 s. 27.

²⁷ Kan. 225 § 1: „Episcopi omnes, legitime convocati, gravi obligatione tenentur ut intersint electioni. § 2. Si iusto existiment se detineri impedimento, scripto suas rationes aperiant Synodo, cuius iudicio stare debent” (por. Przekop. Wybór patriarchów s. 381 n.).

²⁸ Przekop. Hierarchowie wschodni, s. 59.

rezydujący w granicach terytorium patriarchatu. Oznacza to identyczne dla wszystkich prawo, to znaczy, że mają być zawezwani na synod i że mają — gdy chodzi o *ius commune* — taki sam głos decydujący. W rezultacie normę kan. 225 (CS) przeniesiono do sekcji „De synodo episcoporum Ecclesiae patriarchalis” z tym, że zaproponowano konsultorom trzy wersje kanonu do wyboru, które wzbudziły zresztą bardzo ożywioną dyskusję. Debaty skończyły się wyborem jednego tekstu odraczającego do następnej sesji (październik 1977 r.), zanim nie zostaną opracowane kanony na temat władzy patriarchów nad wiernymi własnego obrządku żyjącymi dziś poza terytorium Kościoła patriarchalnego. Tekst kanonu z sesji styczniowej, który odkładał sprawę obowiązku udania się biskupów spoza patriarchatu na wszelkie synody, jest następujący:

„§ 1. Omnes Episcopi Ecclesiae patriarchalis gravi obligatione tenentur ut intersint Synodo, firmo can. NN «de aggregatis».

§ 2. Si iusto existiment se detineri impedimento scripto suas rationes aperiant Synodo, cuius iudicio stare debent”.

W stosunkowo krótkim czasie ukazało się studium na temat prawnej i faktycznej sytuacji hierarchów ustanowionych poza patriarchatem i ich związków z hierarchią patriarchatu²⁹. Aby dać takowym możliwość uczestniczenia w życiu Kościoła macierzystego, relator, który jest autorem tego bardzo interesującego studium, sporządził nową redakcję § 1 omawianego przez nas kanonu, według którego:

„Ad Synodus Episcoporum hierarchae orientales extra territoria Ecclesiae patriarchalis constituti convocandi sunt, cum omnibus iuribus et obligationibus synodalibus coeterorum Episcoporum eiusdem Ecclesiae, nisi ius particulare eorundem iura, votum deliberativum praesertim quod spectat, coarctet, firmis canonibus de electione Patriarcharum et Episcoporum”³⁰.

W konsekwencji 14 X 1977 r. wyżej zacytowany tekst zbadano ponownie. Wyrażenie „firmo can. NN” zostało pominięte jako zbędne, ponieważ opowiedziano się za całkowitą równością praw i obowiązków synodalnych dla wszystkich biskupów tego samego obrządku tak w patriarchacie, jak i poza jego granicami. Stąd decyzję odnośnie do soborowego słowa „aggregatio” trzeba uznać za słuszną i właściwą, ma ona jednak na celu umacnianie związków między patriarchatami a hierarchiami ustanowionymi poza ich granicami, jak również została podjęta z myślą popierania dobra wiernych podległych tym hierarchom.

²⁹ I. Zużek. Canons concerning the authority of patriarchs over the faithful of their own rite who live outside the limits of patriarchal territory. „Nuntia” 6: 1978 s. 3—33.

³⁰ Tamże s. 33.

KAN. 4 (CS 345)

Na wstępie dyskusji relator zaproponował opuszczenie w nowym prawie kan. 345 dotyczącego synodu biskupów (elekcyjnego). Kanon ten zawiera rzeczywistość normę ogólną, zgodnie z którą wszyscy, którzy mają przeszkody w braniu udziału w synodzie, mogą być na nim reprezentowani przez pełnomocnika, który jednakże posiada, jeżeli nie jest biskupem, jedynie głos doradczy, a jeśli jest biskupem — przeciwnie — „duplici suffragio non gaudet”. Jest rzeczą jasną, że na synodzie złożonym wyłącznie z samych biskupów jedynie druga ewentualność może mieć zastosowanie, czyli że pełnomocnik winien być biskupem, który właśnie ze względu na to, że posiada biskupie święcenia jest już członkiem synodu i dysponuje we wszystkich przypadkach jednym tylko głosem. Mimo to na posiedzeniu w dniu 17 I 1977 r. długo dyskutowano nad możliwością głosowania przez pełnomocnika na synodach rozpatrujących inne sprawy („de negotiis”) i ewentualnością, czy biskup nie mógłby wtedy dysponować podwójnym głosem. Pod koniec dyskusji konsultorzy okazali się jednomyślni nie tylko co do tego, aby niczego nie precyzować w tym względzie w prawie powszechnym, ale i co do usunięcia z prawa partykularnego możliwości wprowadzenia takiej normy. W istocie bowiem, „ubi ius commune tacet”, możliwość ta pozostaje otwarta. W takim stanie rzeczy tekst kanonu zyskał aprobatę dla następującego sformułowania:

„Pro Synodo Episcoporum nemo ex eiusdem Synodi sodalibus sibi procuratorem instituere potest nec umquam duplici suffragio gaudet”.

KAN. 5 (NOWY)

„Firmo CS can. 230, integrum est Synodo Episcoporum, si causus fert, normas ferre quot suffragia et scrutinia requiruntur ut decisiones synodales vim iuris obtineant, secus observari debet CS can. 29”.

Kanon powyższy został zaaprobowany pod koniec przedłużonej dyskusji nad kan. 29 (CS), wymagającym do ważności aktów kolegialnych osób moralnych absolutnej większości głosów w pierwszym i drugim głosowaniu, podczas gdy w trzecim obliczaniu głosów wystarcza większość względna, chyba że prawo powszechne lub partykularne stanowi wyrażnie co innego. Kan. 230 (CS) dostarcza przykładu, w którym prawo powszechne przy wyborze patriarchy wymaga 2/3 ważne oddanych głosów, przy czym głosowanie winno się odbywać najdalej w ciągu 15 dni, inaczej prawo wyznaczenia przyszłego patriarchy przechodzi na papieża („electio ad Romanum Pontificem devolvitur”).

Większość konsultorów uznała kan. 29 (CS) za niewystarczający pos-

tulując sformułowanie nowego kanonu, w którym byłyby wyraźniej podkreślona autonomia synodów w dziedzinie ustawodawczej („normas ferre”) co do liczby głosów i wymaganych obliczeń, a to ze względu na wagę rozważanych zagadnień, i aby podjęte synodalnie decyzje miały moc wiążącą. Natomiast przepis kan. 29 ma stanowić „ius suppletorium” dla tych synodów, które nie ułożą własnych norm w tym względzie.

KAN. 6 (CS 344)

Gdy chodzi o częstotliwość odbywania synodu biskupów w Kościele patriarchalnym, pewne dezyderaty zostały już wysunięte w październiku 1975 r. Już wtedy postulowano, aby określić stałą i obowiązkową kadencję zwoływania synodu (np. każdego roku), następnie, że część biskupów (mówiło się o 1/3) może żądać zwołania synodu nadzwyczajnego i wprowadzić do porządku obrad (na wszelkich synodach) sprawy, które ich zdaniem winny być rozpatrzone³¹. Po dokładnym zbadaniu całego zagadnienia relator zaproponował zrewidowanie propozycji z 1975 r. Zauważono bowiem, że postanowienia dawnych soborów ekumenicznych, aby synody odprawiane były dwa razy do roku („bis in anno”), dotyczyły jedynie synodów prowincjalnych, tzn. metropolitalnych, którym przewodniczy metropolita. Już jednak od VII w. sobory pozwalały odbywać takie synody raz na rok („semel in anno”), a synod w Trullo zwyczaj ten usankcjonował (kan. 8). Brakuje natomiast pewnych źródeł co do częstotliwości zwoływania synodów Kościołów patriarchalnych. Skoro jednak po myśli kan. 216 (CS) do patriarchów wschodnich należy władza nad wszystkimi biskupami, nie wyłączając metropolitów³², to podobnie synody wszystkich biskupów Kościoła patriarchalnego powinny być wyższego stopnia niż synody prowincjalne i nie wydaje się rzeczą stosowną ustalanie ich częstotliwości ani na „raz w roku”, ani nawet w ścisłych terminach lat. Natomiast wskazana byłaby raczej większa częstotliwość odbywania synodu biskupów Kościołów patriarchalnych nie tylko z uwagi na współczesne ułatwienia środków komunikacyjnych, ale przede wszystkim ze względu na sprawowanie kolegiałności, do której tak bardzo zachęcano (zresztą na wszystkich szczeblach) na Soborze Watykańskim II³³. Wreszcie wymagają tego pewne sprawy („negotia”), które kodeks wschodni zastrzega synodowi biskupów i dla których patriarcha winien uzyskać „ad valorem actus”³⁴ zgodę lub opinię tegoż synodu. Nie

³¹ „Nuntia” 2: 1976 s. 51.

³² Identyfikacyjnie określa patriarchę dekret „Orientalium Ecclesiarum” w n. 7 (por. Przekop. Pozycja prawna patriarchy, s. 43 n.).

³³ E. Szałafrowski. Kolegiałne działanie biskupów na tle Vaticanum II. Warszawa 1975 s. 39—99.

³⁴ CS kan. 35 § 1.

ma też dziś wątpliwości, że i Kościoły prawosławne również odbywają synody biskupów częściej, niż to bywało w przeszłości.

Mając powyższą argumentację na uwadze, kan. 6 w schemacie został zrehabilitowany na podstawie następujących kryteriów: synod biskupów winien być zwoływany a) nie według terminów ustalonych przez prawo wspólne, lecz b) według „negotia”, dla których wschodni kodeks wymaga „consensus” lub „consilium” tego synodu lub których załatwienie należy do jego całkowitej kompetencji; c) gdy prosi o to patriarcha za zgodą synodu stałego; d) gdy żąda tego 1/3 biskupów dla załatwienia konkretnej sprawy; e) należy umieścić w kanonie wyraźną zachętę, aby same synody ustaliły stały termin sugerujący „quotannis”. 22 I 1977 r. kanon został przyjęty w poniższej formie:

„§ 1. Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis convocari debet: quoties expedienda sunt negotia ad esclusivam competentiam ipsius Synodi pertinentia aut pro quibus peragendis consensus vel consilium Synodi requiratur; quoties tertia pars Synodi sodalium, pro dato negotio, id postulaverit, salvis semper iuribus Patriarcharum, Episcoporum, aliarumque personarum in canonibus iuris communis statutis.

§ 2. Firmo § 1 Synodus Episcoporum, lege ab ipsa Synodo lata, statis temporibus, etiam quotannis, convocari potest”.

KAN. 7 (CS 346)

Motu proprio „Cleri sanctitati” w kan. 346 podając ogólną regułę ustala, że jakikolwiek synod może rozpocząć swoją działalność ważnie, jeśli zbierze się na nim bezwzględna większość („pars absolute maior”) uprawnionych do głosowania członków. Gdy chodzi natomiast o nasz synod, konsultorom została przedłożona podwójna wersja kanonu celem zaopiniowania:

A. „Nisi ius particulare maiorem praesentium episcoporum exigit, Synodus canonica est si maior pars membrorum Synodi praesens est, firmo CS can. 226”³⁵.

B. „Nisi ius particulare maiorem praesentiam exigit, et firmo CS can. 226, singulae Synodi sessiones canonicae atque scrutinia valida sunt, si maior pars Episcoporum qui obligatione tenentur Synodo interesse, praesens est, demptis illis qui legitimo sunt impedimento detenti”.

³⁵ Kanon ten stanowi, iż synod elekcyjny może rozpocząć swoją działalność dopiero wtedy, gdy w wyznaczonym przez administratora miejscu i czasie zbierze się przynajmniej 2/3 wszystkich uprawnionych do głosowania członków (por. Przekop. Wybór patriarchów, s. 384). Dawne prawo wschodnie w tej materii nie było tak rygorystyczne (por. A. Coussa. Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali. T. 1. Grottaferrata 1948 s. 234).

Tekst A (podobnie i kan. 346) wskazuje, że wyrażenie „membrorum Synodi” nie wydaje się adekwatne, jeśli się zważy, iż wspomniana deklaracja Kongregacji Kościołów Wschodnich z 1970 r., dotycząca rozumienia soborowego terminu „aggregatus”, przyznaje hierarchom spoza patriarchy głos decydujący na synodach, lecz nie ustala dla nich obowiązku obecności na tych zgromadzeniach. Relator był więc zdania, że ci, którzy nie mają obowiązku wzięcia udziału w synodzie, nie powinni być wliczani na listę obecności, gdy chodzi o quorum wymagane do ważności. Z tej to właśnie racji znalazły się — w tekście B — słowa „episcoporum qui obligatione tenentur Synodo interesse”.

Dyskusja w związku z tym kanonem była ożywiona i długa. Brano przy tym pod uwagę wyżej wspomniany kan. 226 (CS), który stanowi, że synod elekcyjny może przystąpić do wyboru patriarchy dopiero wtedy, gdy w wyznaczonym miejscu i czasie zbierze się przynajmniej 2/3 członków mających głos decydujący, którzy nie mieli przeszkód do wzięcia udziału w synodzie. W głosowaniu dał się zauważyć brak zdecydowania wśród konsultorów. Tekst A uzyskał 4 placet, 4 non placet przy 2 głosach wstrzymujących się; tekst B został odrzucony przez 5 non placet przeciwko 4 placet i 1 wstrzymującym się od głosowania, ponieważ w tym tekście „maior pars” jest obliczana w stosunku do wszystkich członków synodu, łącznie z tymi, którzy mieli przeszkody. W wyjątkowych przeto przypadkach, gdyby więcej niż połowa członków nie mogła przybyć, synod nie mógłby się odbyć. Gdy jednak konsultorzy wypowiedzieli się o kan. 226 na rzecz uzupełniającej formuły: „dummodo numerus praesentium non sit minor maiori parti membrorum Synodi, quo in casu ad Romanum Pontificem recurrendum”, zdecydowano się ostatecznie na tekst B jako kan. 7 podczas posiedzenia w styczniu 1977 r. Dość jeszcze należy, że w czasie sesji październikowej tego samego roku kan. 226 (CS) był ponownie dyskutowany i zatwierdzony „sicut iacet”, bez jakichkolwiek zmian czy dodatków.

KAN. 8 (CS 347)

- „§ 1. Patriarcha Synodum Episcoporum aperit, necnon, de ipsius Synodi consensu, transfert, prorogat, absolvit.
- § 2. Patriarchae quoque est, praevis auditis Synodi sodalibus, ordinem servandam in quaestionibus examinandis praeparare, atque, initio sessionum Synodi, Patrum adprobationi subicere.
- § 3. Synodo durante singuli Episcopi propositis quaestionibus possunt alias addere, si saltem tertia pars Patrum ad id consentiat”.

Kanon ten nie wzbudzał szczególnych kontrowersji wśród członków grupy badawczej, chociaż niektórzy konsultorzy życzyli sobie, aby zawierał on nieco więcej wskazówek, zwłaszcza gdy chodzi o wcześniej-

sze konsultacje biskupów. Zdecydowano się jednak na przeniesienie tych wskazówek do samych statutów synodalnych, stanowiących przedmiot ostatniego kanonu tej sekcji.

KAN. 9 (CS 348)

„Synodo inchoata nemini Episcoporum licet discedere a Synodi sessionibus nisi iusta de causa a Synodo probata”.

Podobnie i ten kanon, będący odpowiednikiem kan. 348³⁶ (CS), nie nastęrczył konsultorom trudności i zyskał jednomyślną aprobatę.

KAN. 10

Sformułowanie kan. 10 wymagało sporej pracy ze strony trzech zespołów konsultorskich: „De sacra hierarchia”, „De processibus” oraz „Coetus centralis”; ten ostatni nie zrezagował jeszcze tekstu tego kanonu w jego ostatecznej formie. Gdy chodzi o władzę sądowniczą synodu biskupów Kościoła patriarszego, trzeba było skonsultować kan. 8 prowizorycznego schematu „De processibus”³⁷, którego podstawowe założenia są następujące: 1. ordynariusze miejsca, którzy dysponują władzą sądowniczą „iure divino”, są proszeni o niewykonywanie tego uprawnienia bezpośrednio, lecz o powierzenie go kompetentnym sędziom; 2. również patriarchowie nie powinni sprawować tej władzy osobiście, ponieważ zasiadanie w trybunale sądowym nie wydaje się odpowiednie do ich ojcowskiego posłannictwa, a władzę w patriarchacie posiadają tylko na podstawie prawa kościelnego³⁸ (władzę biskupią mają jedynie na terenie własnych eparchii); 3. wprawdzie kan. 17 i 18 motu proprio „Sollicitudinem nostram” uprawniają patriarchę do wykonywania sądownictwa albo samego, albo łącznie z synodem stałym, jednakże ten ostatni jest tylko organem wspierającym patriarchę w sprawowaniu władzy administracyjnej. W rezultacie tych założeń grupa konsultorów „De processibus” postanowiła sądowe uprawnienia patriarchy i jego synodu przekazać samemu synodowi biskupów, który — ich zdaniem — winien stać się najwyższym trybunałem Kościołów wschodnich, zawsze jednak podległym władzy papieża.

Co się tyczy władzy ustawodawczej, zauważono już podczas posiedzenia z października 1975 r. pewien brak spójności w kan. 243 (CS). W § 1 tegoż kanonu czytamy, że prawa, które „sive integrum patriarchatum ipsae respiciant sive aliquam ipsius partem, seu personarum coetum, Patriarcha, tantum in Synodo patriarchali (...) ferre valet”, podczas gdy w § 3 te same prawa są nazwane „leges Synodi patriarcha-

³⁶ „Qualibet Synodo inchoata, nemini eorum qui interesse debent, licet discedere, nisi iustam ob causam a praeside Synodi, si sit Romani Pontificis Legatus, vel a Synodo ipsa, probatam”.

³⁷ „Nuntia” 5: 1977 s. 12—14.

³⁸ Przekop. Pozycja prawna patriarchy, s. 45 n.

lis". W związku z tym kan. 243 był studiowany przez zespół konsultorów na sesji, która miała miejsce w dniach 25 V-9 VI 1976 r. Po bardzo ożywionej dyskusji postanowiono wyłączyć zeń § 1, z wyraźnym jednak zamiarem przeniesienia go do jednego z kanonów „De synodo episcoporum”, gdzie widać wyraźnie, że władza ustawodawcza w patriarchacie należy wyłącznie do synodu biskupów. Potwierdzenie tego znajdujemy w § 1 kanonu zredagowanego w czasie posiedzenia w styczniu 1977 r., który stanowi: „Synodo Episcoporum exclusive competit leges ferre iuri communi non contrarias pro tota Ecclesia proprii ritus”. W uzupełnieniu tego tekstu relator dorzucił dalsze wyjaśnienie: „quae leges, debito modo promulgatae, si disciplinares sunt, vim obtinent in universo territorio patriarchali, si vero liturgicae ubicumque terrarum”.

Podczas pierwszej dyskusji (18 I 1977 r.) tekst ten wydawał się konsultorom możliwy do zaakceptowania. Jednakże w kilka dni potem (22 stycznia) odłożono badanie kanonu na czas późniejszy, ponieważ zakłada on w sposób wyraźny odwołanie się do kompetencji synodów spoza terytorium Kościoła patriarchalnego. Zagadnienie to było rozpatrywane w październiku tego samego roku, a wyniki podają „Nuntia”³⁹, mianowicie:

„§ 1. Ad Synodus Episcoporum hierarchae orientales extra territoria Ecclesiae patriarchalis constituti convocandi sunt (...)”⁴⁰.

§ 2. Leges a Synodo Episcoporum latae et a Patriarcha promulgatae si liturgicae sint ubicumque terrarum vigent, si vero disciplinares vel si de ceteris decisionibus Synodi agatur vigent in territorio Ecclesiae patriarchalis.

§ 3. Leges disciplinares necnon ceterae Synodi decisiones extra territoria Ecclesiae patriarchalis vigent postquam a Sede Apostolica adprobatae fuerint, firmo iure hierarcharum orientarium legibus vel decisionibus synodalibus, quae eorum competentiam non excedunt, in propriis eparchiis vim iuris dandi”.

Zagadnienie władzy administracyjnej okazało się jeszcze trudniejsze do rozpatrzenia. W związku z tym konieczne było zrewidowanie kan. 248 (CS), gdzie § 1 i 2 zastrzegają samym patriarchom najważniejsze akty administracyjne, nawet jeśli wymagają one zgody ze strony synodu patriarchalnego (§ 1) lub zgody synodu stałego (§ 2), jak np. erekcja prowincji lub eparchii, ich podział, znoszenie. Kanon ten był przejrany po raz pierwszy na posiedzeniu w dniach 25 V-5 VI 1976 r. Grupa studyjna skłaniała się wówczas ku przeniesieniu obu paragrafów kan. 248 do sekcji „De synodis”, aby akty na nich podejmowane były rzeczy-

³⁹ 6: 1978 s. 33.

⁴⁰ Pełny tekst § 1 tego kanonu por. s. 11 niniejszego sprawozdania.

wiście synodalnymi („actus synodales”), nie zaś tylko patriarszymi za zgodą synodu („actus patriarchae ex consensu synodi”). W tym też sensie relator zaproponował jako tekst podstawowy do dyskusji nad władzą administracyjną synodu biskupów następujące sformułowanie:

„§ 1. Actus administrativos Patriarchae quod attinet Synodus Episcoporum est organum consultivum nisi pro certis actibus ipse Patriarcha aliud statuat aut in iure communi actus aliqui Synodo Episcoporum reservantur et firmis canonibus qui consensum vel consilium Synodi Episcoporum requirunt.

§ 2. Praeter alios casus iure communi statutos Synodo Episcoporum exclusive reservantur actus administrativi qui sequuntur:

1. Gravi de causa, et consulta per Patriarcham Sede Apostolica, provincias et eparchias erigere, aliter circumscribere, unire, dividere, suppressere, earumque gradum hierarchicum immutare, sedemque episcopalem transferre.
2. Episcoporum renuntiationes acceptare, episcopo residentiali coadiutorem vel auxiliarem dare servatis CS cann. 251—255 si designandus episcopus non sit: gravi de causa Metropolitanus vel Episcopus sive residentiales sive titulares ab una ad aliam eparchiam residentialem vel titulares ab una ad aliam eparchiam residentialem vel titularem transferre.
3. De decisionibus Synodi circa negotia de quibus in nn. 1—2 Patriarcha quamprimum Sedem Apostolicam certiore faciat”.

Zaprojektowany w ten sposób kanon był dyskutowany po raz pierwszy na posiedzeniu 18 I 1977 r. podczas którego, na wniosek jednego z konsultorów, § 1 otrzymał inne brzmienie, a mianowicie:

„Actus administrativi Synodo Episcoporum non competunt, nisi pro certis negotiis Patriarcha aliud statuat aut in iure communi actus aliqui Synodo Episcoporum reservantur et firmis canonibus qui consensum vel consilium Synodi Episcoporum requirunt”.

Niektórzy konsultorzy podnosili kwestię, iż tekst kanonu przyznaje zbyt dużą władzę patriarsze. Domagali się oni większego jej ograniczenia (różnego od ograniczenia w § 2), zwłaszcza odnośnie do uprawnień patriarchy w dziedzinie sprzedaży dóbr doczesnych⁴¹. Inni konsultorzy — przeciwnie — wypowiedali się, aby przynajmniej niektóre akty admi-

⁴¹ Mowa jest o tym w motu proprio „Postquam Apostolicis litteris” w kan. 81. Kanon ten został już zrewidowany przez zespół konsultorów „De laicis et de bonis temporalibus”, który na posiedzeniu w dniach 9—19 V 1977 r. zaproponował jego brzmienie w sposób następujący: „Si de alienationibus ex parte Patriarchae agatur ipse obtinere debet consensum maioris partis membrorum Synodi episcoporum, (...) quoties agatur de summa quae quadruplo excedat illam de qua in canone precedente (...)” (por. „Nuntia” 7: 1978 s. 36, przyp. 1).

nistracyjne wymienione w § 2, jak np. przyjęcie rezygnacji biskupa, pozostały w kompetencji samego patriarchy. Po zbadaniu problemu, relator zaproponował danie odpowiedzi na dwa następujące pytania: 1. Utrum omnia negotia de quibus in CS can. 248 § 1 nn. 1—4 iterum actus patriarchae sint de consensu Synodi Episcoporum? 2. Utrum saltem illa negotia de quibus in nn. 2-3-4 eiusdem paragrafi actus Patriarchae de consensu Synodi sint? Dyskusja w tym względzie była długa i ożywiona. Znaleźli się wśród konsultorów nawet tacy, którzy kategorycznie oświadczyli „non placet” w związku z obydwoma pytaniami, sądząc, iż „placet” byłoby poważnym pogwałceniem zasady kolegialności, ponieważ synod biskupów nie mógłby wówczas niczego narzucić patriarche, zaś patriarcha — mimo wymaganego „consensus synodi” — byłby całkowicie swobodny w wydawaniu lub niewydawaniu określonego aktu. Jednakże większość konsultorów biorąc pod uwagę, iż poprzednie paragrafy rezerwują synodowi niemal wszystkie uprawnienia ustawodawcze i sądownicze, opowiadały się za nieprzyznawaniem synodowi biskupów władzy administracyjnej, ograniczając do koniecznego minimum przypadki płynące z kompetencji samego synodu. W trakcie głosowania nad pierwszym pytaniem 6 konsultorów wyraziło placet, wobec 3 non placet, podczas gdy drugie pytanie uzyskało 8 placet i 1 non placet. W rezultacie kan. 10 sekcji „De synodo episcoporum Ecclesiae patriarchalis” otrzymał następującą formę, oczywiście, prowizoryczną:

„§ 1. Synodo Episcoporum exclusive competit leges ferre iuri communi non contrarias pro tota Ecclesia proprii ritus, quae leges vim obtinent ad normam can. N §§ 2 et 3.

§ 2. Synodus Episcoporum est supremum tribunal in Ecclesia patriarchali ad normam canonum de processibus.

§ 3. Electionem Patriarcharum et Episcoporum Synodus peragit ad normam cann. NN (de electione Patriarcharum; de electione Episcoporum).

§ 4. Actus administrativi Synodo Episcoporum non competunt, nisi pro certis actibus ipse Patriarcha aliud statuat aut in iure communi actus aliqui Synodo Episcoporum reservantur et firmis canonibus qui consensum vel consilium Synodi Episcoporum requirunt”.

KAN. 11 (CS 350)

„§ 1. Synodi Patres ipsimet designent modum et tempus promulgationis legum ac decisionum.

§ 2. Item de secreto servando circa acta et negotia pertractata ipsi Synodo est decidendum, salva obligatione secreti servandi in ne-

gotiis pro quibus assensus Romani Pontificis requiratur usquedum notitia de assensu praestito ad Patriarcham pervenit.

- § 3. Expediit ut acta de legibus ac decisionibus latis quantocius Romano Pontifici nota fiant; certa acta vel etiam omnia cum ceteris Orientis Patriarchis ad iudicium Synodi communicentur.
- § 4. A legibus ac decretis Synodi Episcoporum hierarchae locorum dispensare possunt in casibus singularibus fideles in quos ad normam iuris exercent auctoritatem quoties id ad eorum bonum spirituale conferre iudicent, salvo CS can. 243 § 4 et dispensationibus a his legibus et decretis quae a Synodi Patribus Patriarchae reservantur”.

Kanon nie przedstawiał większych trudności zakładając, że istniała zgodność między konsultorami w następujących punktach: 1° w sprawach większej wagi („negotia graviora”) samo prawo winno określić, w jakich wypadkach „assensus” ze strony papieża ma być wymagane; 2° o innych sprawach („negotia”) omawianych na synodzie wypada („expedit”) poinformować Stolicę Apostolską, a niekiedy nawet patriarchów innych Kościołów wschodnich; 3° uchwały synodalne mogą być promulgowane bez uprzedniej „recognitio”, ponieważ słusznie należy przypuszczać, że nie będą one przeciwne prawu Bożemu, naturalnemu lub wspólnemu całemu Kościołowi powszechnemu i Kościołom wschodnim; 4° dyskusja natomiast rozwinęła się wokół § 2. mówiącego o tajemnicy. Niektórzy konsultorzy uważali, że paragraf o tajemnicy należy zupełnie pominąć; inni, że tajemnica posiedzeń biskupów winna być jeszcze bardziej wzmocniona, proponując obostrzenie tej treści: „inviolabile secretum servandum est de discussionibus, opinionibus ac variis suffragiis in Synodo prolatis”, które jednak w głosowaniu upadło; 5° zgodzono się natomiast w sprawie przeniesienia § 4 (który tutaj został prowizorycznie zaakceptowany) na właściwe miejsce do sekcji „De episcopis”.

KAN. 12

„Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis sua conficiat statuta in quibus, servatis canonibus iuris communis, normae provideantur de secretaria Synodi, commissionibus praeparatoriis, de ordine procedendi, necnon alia media quae fini consequendo efficacius consulant”.

Wreszcie ostatni kanon z tego działu prawa, nakazujący synodowi biskupów ułożenie własnych statutów, jest jasno zredagowany i szybko otrzymał aprobatę wszystkich konsultorów.

II. DE CONVENTU PATRIARCHALI

Zgodnie z życzeniem konsultorów z października 1975 r., przytoczonym na wstępie niniejszej relacji, w sprawie ustanowienia zgromadzenia patriarchszego z głosem czysto doradczym, w którym przyjęty byłby szeroki udział kapłanów, diakonów, zakonników i świeckich, zespół nasz został zachęcony do zgłębienia doświadczeń podobnych instytucji, powołanych do życia po Soborze Watykańskim II. I tak np. utworzenie synodu pastoralnego dla RFN, postanowione przez Niemiecką Konferencję Episkopatu w r. 1969⁴², było z uwagą zbadane. Jednakże również i ta nowa instytucja, jakkolwiek stanowiąca doświadczenie najmniej obce obecnemu schematowi, nie mogła być naśladowana.

Na sesji zespołu konsultorów w czerwcu 1976 r. relator zebrał w sposób dość nieformalny pierwsze opinie dotyczące tej sekcji kanonów, które nie wydały się jednak wystarczające, aby na ich podstawie można było zredagować pierwszy tekst podstawowy w tej materii. Podczas posiedzenia styczniowego 1977 r. powołano grupę mniejszą (relator i 3 konsultorów), która w dniu 19 stycznia — po głębokiej dyskusji — nakreśliła następujące wytyczne dla zredagowania schematu kanonów „De conventu patriarchali”.

1. *Conventus (consilium) patriarchalis est organum consultivum Patriarchae atque Synodi Episcoporum.*
2. *Praeses est Patriarcha (et vice-praeses NN), cuius conventum est convocare, praesse, finem imponere.*
3. *Convocatur saltem decimo (vel quinto) quoque anno et quoties Patriarcha vel Synodus Episcoporum id voluerint.*
4. *Conventus patriarchalis agat de quaestionibus a Patriarcha, per opportunas praevias commissiones et consultationes paratis, necnon a Synodo Episcoporum adprobatis, quae etiam alias quaestiones addere potest.*
5. *Partem huius conventus habent omnes Episcopi atque illi de quibus in CS canonibus 341 § 2 et 342 necnon saltem unus presbyter; in iure vero particulari statui potest maior etiam participatio clericorum vel laicorum; in eodem iure provideatur quoque pro congrua participatione monachorum ceterorumque religiosorum (utriusque sexus).*
6. *Unusquisque conventus propria statuta habeat a Synodo Episcoporum adprobata”.*

Powyższe punkty, wypracowane przez grupę mniejszą, zostały zatwierdzone w głównych zarysach przez cały zespół „De sacra hierar-

⁴² Tamże s. 39.

chia" w dniu 22 I 1977 r. z kilkoma uwagami, które polecono relatorowi wziąć pod uwagę podczas redakcji kanonów. Między innymi zauważono, że kan. 422—428 (CS) na temat „conventus eparchialis”, odpowiadające „de synodo dioeclesana” (356—362) w Kodeksie Prawa Kanonicznego, nie mogą służyć za podstawę, nawet jeśli zawierają pewną analogię do „conventus patriarchalis”, które ma głos wyłącznie doradczy. W diecezjach wszak jedynym prawodawcą jest biskup, w patriarchatach zaś takim prawodawcą jest synod biskupów. Innymi słowy, analogia całkowicie upada, gdy bierzemy pod uwagę prawo Boże, z którego płynie funkcja biskupa diecezjalnego, i prawo kościelne, na mocy którego patriarchowie i wschodnie synody uczestniczą we władzy ponadbiskupiej⁴³, która „ex iure divino” przynależy jedynie do najwyższej władzy Kościoła powszechnego.

Tekst podstawowy kanonów zredagowany przez relatora został przesłany — na kilka miesięcy przed sesją — członkom zespołu „De sacra hierarchia”, wyznaczoną na 3—15 X 1977 r. Pierwsza dyskusja nad projektem kanonów miała miejsce przez cały dzień 6 października, podczas gdy przyjęte kanony oraz wnioski w związku z nimi zgłoszone były na nowo studiowane i poddane głosowaniu w dniu 10 października.

KAN. 1 (NOWY)

„Conventus patriarchalis est collegium consultivum totius Ecclesiae cui Patriarcha praeest, quod Patriarchae atque Synodo Episcoporum eiusdem Ecclesiae adiutricem operam praestat in negotiis maioris momenti gerendis, praesertim apostolatus formas ac rationes necnon disciplinam ecclesiasticam quod attinet occurrentibus aetatis adiunctis atque bono communi propriae Ecclesiae, ratione etiam habita boni communis totius territorii, ubi plures Ecclesiae diversorum rituum extant, apte componendas”.

Ostatnia część kanonu podejmuje, prawie dosłownie, to, co usilnie poleca Sobór Watykański II⁴⁴ wschodnim hierarchom, a mianowicie: troskę nie tylko o wspólne dobro własnego Kościoła, ale także o dobro wspólne wszystkich Kościołów, które współistnieją na danym terytorium. W rzeczywistości tekst soborowy odnosi się zwłaszcza do wschodnich synodów i do zgromadzeń międzyobrzędkowych. Wydawało się więc rzeczą słuszną powtórzenie w związku ze zgromadzeniem patriarchalnym tych samych zasad, głównie z racji licznego uczestnictwa w jego łonie wszystkich czynników tworzących jeden Kościół patriarchalny.

⁴³ Tamże s. 40.

⁴⁴ „Christus Dominus” n. 36.

KAN. 2 (NOWY)

„Conventus patriarchalis celebratur quinto saltem quoque anno et quoties id Patriarchae cum synodo permanenti aut Synodo Episcoporum necessarium vel utile videatur”.

Gdy chodzi o częstotliwość odbywania zgromadzenia patriarchalnego, relator w tekście podstawowym skoncentrował się wokół „decimo saltem quoque anno”, choć podawał też inne terminy, jak co 20 lub 5 lat. Wokół tych trzech możliwych rozwiązań wywiązała się dyskusja w gronie konsultorów. Ci, którzy opowiadali się za najkrótszym terminem zwoływania zgromadzenia, a więc co 5 lat, utrzymywali, że wymagają tego szybkie zmiany sytuacji we współczesnym świecie. Drudzy, skłaniający się ku dacie co 10 lat, argumentowali, iż zwoływanie zgromadzenia każdego „quinto anno” byłoby zadaniem zbyt trudnym dla biskupów, którzy stale biorą udział w innych posiedzeniach bądź synodach. Jednakże biorąc pod uwagę znaczenie zgromadzenia eparchialnego dla rozwoju Kościołów wschodnich, w schemacie przyjęto formułę „quinto saltem quoque anno” mając świadomość, iż pociąga to za sobą fakt, by statuty (o których mowa w ostatnim kanonie tego działu) zagwarantowały konieczne środki (choćby dzięki stałemu biurze) do należytego przygotowania i odprawiania zgromadzenia, nawet jeśli będzie zwoływane co 5 lat.

Druga z kolei część kanonu w tekście podstawowym otrzymała brzmienie: „et quoties id Patriarchae vel Synodo Episcoporum necessarium vel utile videatur”. Sformułowanie to jest zgodne z zasadą, według której patriarcha bądź synod biskupów, dla których zgromadzenie „adiutricem operam praestat”, winni mieć wszelkie możliwe warunki, gdy uznają za stosowne, skorzystania z takiej usługi. Jednakże na skutek interwencji jednego z konsultorów wprowadzono do kanonu zmianę (przy kilku głosach non placet): „cum synodo permanenti”, aby zagwarantować sprawniejsze zwoływanie zgromadzenia.

KAN. 3 (NOWY)

„Patriarchae est conventum patriarchale convocare, eidem praeesse atque eum absolvere; Vice-Praesidem, qui in absentia Patriarchae conventui praeest, ipse Patriarcha designat”.

W tekście podstawowym zamieszczona była inna propozycja dotycząca zastępcy przewodniczącego: „munus Vice-Praesidis gerit antiquior episcopali consecratione ex hierarchis loci territorii Ecclesiae patriarchalis”. Debata z 6 października zakończyła się dwoma sformułowaniami do wyboru:

1. „Vice-Praeses sit hierarcha loci in quo conventus celebratur”.
2. Vice-Praeses sit ille quem Synodus Episcoporum ad hoc munus elegerit”.

Późniejsza dyskusja na ten temat (8 października) skoncentrowała się — przeciwnie — wokół sformułowania, jak w przytoczonym projekcie kanonu: „Vice-Praesidem, qui in absentia Patriarchae conventui praees, ipse Patriarcha designet”, które wydaje się bardziej odpowiednie dla „ojca i głowy” patriarchatu, który z prawa powszechnego jest przewodniczącym synodu biskupów, synodu stałego i zgromadzenia patriarchalnego.

KAN. 4 (NOWY)

„§ 1. Ad conventum patriarchale convocandi sunt:

1. Episcopi residentiales ceterique loci Hierarchae, etiam extra fines territorii Ecclesiae patriarchalis constituti;
2. Episcopi titulares;
3. Praesides confoederationum monasticarum, supremi moderatores religionum atque superiores monasteriorum sui iuris qui stauropegii vel exemptionis pontificiae privilegio gaudent;
4. Rectores universitatum catholicarum, decani facultatum theologiae vel iuris canonici, quae in territorio Ecclesiae cuius conventus celebratur sedem habent;
5. Rectores seminariorum maiorum;
6. Ex unaquaque eparchia saltem unus presbyter ex eparchialibus praesertim parochis, unus delegatus ex monachis vel ceteris religiosis, necnon duo laici sive ex viris sive ex mulieribus, nisi ius particulare maiorem numerum statuatur: hi omnes a conventu eparchiali eliguntur.

§ 2. Omnes qui ad conventum patriarchalem convocandi sunt, eidem interesse debent, nisi iusto detineantur impedimento, de quo Patriarcham certiorum facere tenentur; ii vero de quibus in § 1 n. 1 procuratorem sui loco mittere possunt.

§ 3. Personae alterius ritus ad conventum patriarchalem convocari et in eo partem habere possunt, an normam iuris particularis”.

Mimo wytycznych uzgodnionych na posiedzeniu w styczniu 1977 r. powyższy kanon okazał się kompozycją niełatwą. Numery 1 i 2 § 1 biorą pod uwagę wszystkie osoby wymienione w kan. 341 § 1 (CS). Nie wspomina się w nowym kanonie w sposób wyraźny o „apostolici eparchiarum administratores, exarchi, administratores sedium vacantium”, ponieważ konsultorzy uznali za wystarczające włączenie ich pod ogólne sformułowanie: „ceterique loci hierarchae”⁴⁵. Wszystkie te osoby, ponieważ są przedstawicielami części powierzonego im ludu Bożego, są upoważnione — w § 2 projektowanego kanonu — do wysyłania na zgro-

⁴⁵ „Nuntia” 7: 1978 s. 43.

madzenie swoich zastępców. Jest to rozszerzenie normy kan. 341 (CS), który upoważniał jedynie samych biskupów rezydencjalnych do wysyłania pełnomocników, a mogli nimi być tylko biskup koadiutor bądź biskup pomocniczy.

W związku z numerem 3 konsultorzy mieli na uwadze linię postępowania przyjętą przez zespół „De monachis ceterisque religiosis”, a więc umieszczenia na tej samej płaszczyźnie — w miarę, jak rzecz jest zgodna z pojęciem władzy jurysdykcyjnej — przełożonych klasztorów, zakonów lub zgromadzeń męskich i żeńskich.

W nrze 4 główna treść płynęła z przynależności rektora uniwersytetu do Kościoła patriarszego. Uniwersytety są na ogół ponad obrządkami (jako ciało nauczające, którego studenci należą do różnych obrządków). Aktualne staje się więc pytanie: na zgromadzenie którego Kościoła winien być zaproszony rektor danego uniwersytetu? Relator zaproponował włączenie do nru 4 następującej wstawki: „si rector ad Ecclesiam cuius conventus patriarchalis celebratur non pertinet procuratorem eiusdem Ecclesiae ritus loco sui mittat”, co jednak nie zyskało aprobaty pozostałych konsultorów. 6 października zaakceptowano w sposób prowizoryczny dla nru 4 nowy tekst podstawowy, a mianowicie: „Rectores universitatum catholicarum, decani facultatum theologiae vel iuris canonici, quae in territorio Ecclesiae cuius conventus celebratur sedem habent, si sunt eiusdem ritus ac haec Ecclesia, secus vero ad conventum invitari possunt”. Ostatnia fraza została jednak świadomie pominięta 10 października, ponieważ zamierzano sformułować § 3 kanonu, który daje szersze możliwości zapraszania na zgromadzenie przedstawicieli innego obrządku. W ten sposób rektorzy uniwersytetów, dziekani wydziałów teologicznych i prawa kanonicznego, jak również rektorzy wyższych seminariów, którzy — jako osoby prywatne — nie przynależą do Kościoła patriarszego odbywającego swoje zgromadzenie, wchodzi tylko do tej kategorii osób, które wypada zaprosić po myśli § 3, przy czym należy liczyć się w tej materii z postanowieniami prawa partykularnego („ad normam iuris particularis”).

Gdy chodzi o przedstawicieli kapłanów, mnichów i zakonników, a także świeckich, którzy mają brać udział w zgromadzeniu patriarszym, nr 6 jest zredagowany w taki sposób, że wszelka inicjatywa w tym względzie należy do zgromadzenia eparchialnego („hi omnes a conventu eparchiali eliguntur”). Jeśli idzie o diakonów, o których wspomniano na sesji październikowej 1975 r., decyzję pozostawiono prawu partykularnemu.

KAN. 5 (NOWY)

Relator w tekście podstawowym zamieścił następujący projekt kanonu:

„§ 1. Ius quaestiones conventui patriarchali proponendi unice Patriarcha et Synodus Episcoporum habet.

§ 2. Patriarchae est, per opportunas praevias commissiones et consultationes, curare ut omnes quaestiones apte instruantur atque opportuno tempore ad conventus sodales transmittantur”.

Nota precyzuje, że § 1 wyraźnie odbiega od tego, co zostało zaproponowane przez grupę mniejszą w styczniu 1977 r.⁴⁶ Wyjaśnia ponadto, że „ius”, o którym mowa w tym paragrafie, jest wyłączne do tego stopnia, iż eliminuje *expressis verbis* wszelką możliwość ze strony innych osób zgłaszania jakichś zagadnień do porządku dziennego obrad. Relator zwrócił uwagę, że nie wydaje się stosowne, aby porządek dzienny jako całość miał zyskać aprobatę synodu biskupów, zakładając, że zgromadzenie jest organem tylko konsultatywnym zarówno patriarchy, jak i synodu biskupów. Stąd właśnie płynie uprawnienie patriarchy zwoływania zgromadzenia dla omówienia spraw, które jego samego zdaniem należy rozpatrzeć i rozstrzygać kolegialnie.

Rzeczą trudniejszą było podjęcie decyzji co do wniosku proponującego zamieszczenie w § 1 po słowie „patriarchae” dodatku „de consensu synodi permanentis”⁴⁷. Wniosek ten został ostatecznie uchylony 6 głosami *non placet* (przeciwko 4 *placet*). „Placet” przemawiające za wnioskiem podkreślały znaczenie synodu stałego, służącego pomocą patriarchsze, a nie instytucji ograniczającej jego uprawnienia, jak również podkreślały zasadę kolegialności, która powinna być wspólna wszystkim Kościołom. „Non placet” jakkolwiek uznawały w zasadzie fakt, że patriarchowie winni działać zgodnie z ich stałym synodem, twierdzili, iż zgromadzenie jest również organem w służbie patriarchy, któremu przedkłada zagadnienia celem zasięgnięcia jego rady, nie musząc przedtem zabiegać o zgodę synodu stałego. Aby wyjść z tej trudności, zgłoszono dwie wersje kanonu o diametralnie różnym znaczeniu, gdy chodzi o prawo partykularne w tej materii: A. „Unice Patriarchae cum synodo permanenti, nisi ius particulare aliud statuatur, vel Synodo Episcoporum est argumenta in conventu patriarchali pertractanda statuere”; B. „Unice Patriarchae, nisi ius particulare consensum synodi permanentis requirat, vel Synodo Episcoporum est (...)”. Żaden jednak z tych dwóch wniosków nie uzyskał aprobaty. Po dalszych debatach cały kanon został poddany pod nowe głosowanie i w końcu został przyjęty przez konsultorów według brzmienia jak następuje:

„§ 1. Firmo iure cuiuslibet christifidelis quaestiones hierarchis indicandi, unice Patriarchae vel Synodi Episcoporum est argumenta in conventu patriarchali pertractanda statuere.

⁴⁶ Por. s. 25 n. 4 tego sprawozdania.

⁴⁷ Por. w tej materii kan. 2 określający częstotliwość zebrań zgromadzenia patriarchszego (s. 27 jw.).

§ 2. Patriarchae est, per opportunas praevias commisiones et consultationes, curare ut omnes quaestiones apte instruantur, atque opportuno tempore ad conventus sodales transmittantur”.

KAN. 6 (NOWY)

„Conventus patriarchalis sua habeat statuta a Synodo Episcoporum adprobata in quibus normae ad finem conventus obtinendum necessariae contineantur, firmis canonibus iuris communis”.

W związku z tym kanonem, przedstawionym wśród tekstów podstawowych, jeden z konsultorów zauważył, że ten, kto „tantummodo adprobata non est ipse qui fert leges”, oraz zgłosił propozycję, aby wyrażenie „adprobata” zastąpić przez „condita”. Ponadto ten sam konsultor zaproponował wstawienie słowa „speciales” po „normae”, co — jego zdaniem — pozwoliłoby pominąć wcześniejszą klauzulę „firmis canonibus iuris communis”. Inny znowu z konsultorów postulował, aby patriarcha w tym kanonie był ukazany jako ten, do którego należy opracowanie statutów. Wniosek ten nie mógł być jednak uwzględniony, ponieważ takie statuty stanowią rodzaj prawa partykularnego, a ich redakcja nie należy do patriarchy, który je tylko promulguje. Relator, uwzględniając zgłoszone wnioski, przedstawił nowy projekt kanonu:

„Conventus patriarchalis habeat sua statuta a Synodo Episcoporum condita et a Patriarcha ad normam CS can. 243 promulgata in quibus normae speciales ad finem conventus obtinendum necessariae contineantur”.

W dyskusji nad tak sformułowanym tekstem kanonu większość konsultorów uważała za bardzo wskazane, nawet jeśli nie wydaje się to ściśle konieczne, zachowanie w tym przypadku wyrażenia „firmis canonibus iuris communis”, podobnie zresztą jak i słowa „adprobata”, ponieważ z całą pewnością statuty będą dziełem samego zgromadzenia bądź też patriarchy (przy pomocy jakiejś komisji), ale uzyskają one moc prawa partykularnego dzięki wyraźnej aprobacie synodu biskupów. W ten sposób powracamy do pierwotnego tekstu, który ostatecznie znalazł u konsultorów uznanie (8 placet; 3 non placet; 1 abstinet)⁴⁸.

* * *

Niniejsze sprawozdanie podaje ustalenia, jakie zapadły w czasie prac Papieskiej Komisji do Spraw Reformy Kodeksu Wschodniego Prawa Kanonicznego w sekcji „De synodo episcoporum Ecclesiae patriarcha-

⁴⁸ „Nuntia” 7: 1978 s. 46.

lis” i „De conventu patriarchali”. Ponieważ nie wszystkie zagadnienia z tego działu prawa zostały już opracowane, a niektóre są jeszcze w trakcie dyskusji, relacja zawiera pewne luki. Nadto ważne jest tu stwierdzenie, że ustalenia, jakie zapadły w pracach zespołu „De sacra hierarchia” — którego piszący te słowa jest członkiem — i na których jest oparte niniejsze opracowanie, nie stanowią jeszcze opublikowanego schematu nowych norm prawa osobowego w tej materii, który — po ukazaniu się — zostanie rozesłany do Konferencji Biskupów i uniwersytetów katolickich z prośbą o wyrażenie krytycznych uwag. Są to po prostu zasady, jakie zostały ustalone i przegłosowane w trakcie dyskusji na poszczególnych sesjach.

DE TRAVAUX DU GROUPE „DE SACRA HIERARCHIA” SUR LE PROJET
DES CANONS: „DE SYNODO EPISCOPORUM ECCLESIAE PATRIARCHALIS”
ET „DE CONVENTU PATRIARCHALI”

Resumé

Le compte-rendu du groupe „De sacra hierarchia” comprend principes qui ont été acceptés pendant les travaux de la Commission Papale pour les Problèmes du Code de la Loi Canonique en Orient dans les sections: „De synodo episcoporum Ecclesiae patriarchalis” et „De conventu patriarchali”. Puisquon na pas élaboré tous les problèmes dans ce domaine de la loi canonique, le rapport a des lacunes. Il est important de constater que les principes redigés par le groupe „De sacra hierarchia, à laquelle appartient l’auteur de ce travail, ne sont pas encore publiés et constituent le schéma de formes nouvelles de la loi en cette matière. Après sa publication, il sera distribué à toutes les Conférences Episcopales et aux Universités Catholiques pour qu’elles écrivent leurs remarques. Les principes présentés ont été établis et acceptés par les participants au cours des discussions qui avaient lieu pendant toutes les sessions.